

דבר העורך

"חיילים אלמונים"

להוצאתו של כתב עת מדעי חוברים רבים: עורך ראשי, ועדת מערכת, עורך לשון ועורך מדעי, אנשי הדפוס ועוד. אך יש גם שורה ארוכה של "חיילים אלמונים"; אלה הם מחווי הדעה, האנשים והנשים המעריכים ושופטים את המאמרים המוגשים לנו. מסיבות ברורות זהותם נשמרת בקנאות. לדעתי הם הגיבורים והגיבורות האמתיים של כל כתב עת מדעי ובהם תלויה איכותו ורמתו המקצועית. עשרות חוקרים וחוקרות תורמים לנו בתהליך זה ושמשם לא נודע. הפעם אני מבקש להודות להם ולתאר את עבודתם.

כל מאמר המגיע למערכת נשלח להערכות של אנשי מקצוע בתחום. מחווי הדעה נבחרים בידי העורך אך הוא נועץ לעתים קרובות בחברי המערכת כדי לאתר את המתאימים ביותר. זו איננה משימה קלה, כי מטעמים אתיים אנו מקפידים לא לשלוח מאמרים לחברים במחלקה שבה עובדים המחברים והקהילה האקדמית בחקר התקשורת בישראל אינה גדולה. יתר על כן, איננו שולחים מאמר למחווה דעה אשר המחברים ביקשו לא לשלוח את מאמרם אליו או אליה. על אלה נוספת רשימה קצרה, לשמחתי, של חוקרים אשר אינם מוכנים לשמש מחווי דעה. מעטים מהם נוהגים כך מטעמים עקרוניים והאחרים פשוט עסוקים מדי. לשמחתי מדובר במקרים מעטים מאוד ומרבית החוקרים שאליהם פניתי נעתרו.

הערכת המאמרים אינה קלה: זה מאמץ מורכב, ממושך ולא מתוגמל; המלאכה נעשית בהתנדבות מלאה. לעתים המאמר נדחה בידי מעריכיו, אך ברוב המקרים התהליך ממושך וקשה: חוות הדעת כוללות המלצות לשינויים ותיקונים והמאמר מוחזר למחבריו לררויזיה. בשלב הבא מוגש המאמר המתוקן עם רשימת התיקונים והוא נשלח שנית למחווי הדעה המקוריים. לעתים יש הערות גם לגרסה המתוקנת והגשה שלישית. בכל שלבי ההערכה נשלחות למחברים ההערכות במלואן (ללא שם מחווה הדעה כמובן). המאמץ של קריאת המאמרים, הכנת רשימת תיקונים והערות, בדיקת גרסאות מתוקנות איננו קל, אך הוא נעשה ברצינות, בהתעמקות בטקסט ובמסירות רבה. רק לעתים נדירות אני נאלץ לדרבן מחווי דעה להגיש את הערכתם, ומניסיוני – רובם עשו זאת תוך שבועות ספורים.

העורך, עלי להודות, ממלא כאן תפקיד משני למדי, שכן המעריכים קובעים את גורלו של המאמר, לא העורך. פסיקת המעריכים – לקבל, לחות, לתקן ולהגיש מחדש – מחייבת אותו. במקרים (נדירים מאוד) של אי התאמה בין מחווי דעה – נשלח המאמר לחוות דעת נוספת. אולם עוד לא היה מקרה שכעורך החלטתי לקבלה או לדחות מאמר בניגוד לדעתם של מחווי הדעה. יתר על כן, היו מקרים ספורים שהמאמר שקיבלתי נראה לי לא מתאים לכתב העת, אך גם אז לא החלטתי על דחייתו וביקשתי חוות דעת נוספת של אחד מחברי המערכת.

רבים הם ה"חיילים האלמונים", של תהליכי ההערכה – מאוניברסיטאות ומכללות, מהארץ וגם מחו"ל. אני מבקש להודות לאלה אשר בתקופת עבודתי כעורך מילאו במקצועיות ומסירות תפקיד זה. תודתי היא גמול זעיר וסמלי לעבודתם. חלקם מילאו תפקיד זה יותר מפעם או פעמיים ועל כך תודה מיוחדת. וכך, יבואו על הברכה:

אלי אברהם, קרן איל, תהילה אלטשולר, עוזי אלידע, ירון אריאל, תמר אשורי, רינה בוגוש, יורם ברגל, נורית גוטמן, אבשלום גינוסר, אמל ג'מאל, רועי דוידזון, הני זובידה, קרן טננבאום, איילת כהן, עקיבא כהן, יונתן כהן, דן כספי, תמר כתרילאל, אורלי לובין, ענת לחובר, אורן ליביו, יחיאל

(חיליק) לימור, דפנה למיש, חיים נוי, פול פרוש, מיכל חמו, מוצטפא כבהא, אורן מאירס, יעל מונק, חנן נווה, הלל נוסק, מוטי נייגר, ענת פלג, יורם פרי, מרדכי נאור, טל עזרן, ענר פרמינגר, יורם קלמן, ענת קליין, עמית קמה, יובל קרניאל, ציפי ישראלי, דפנה רבן, מישל רוזנטל, רבקי ריב"ק, צביקה רייך, אורי שוורץ, נעמה שפי, מרי תותרי. אם הושמטו שמות הרי שכולם יוזכרו בבוא העת.

ימים קשים

בימים אלה שטה ספינת **מסגרות מדיה** על מים גועשים. במשך שנים רבות תמכה הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו בהוצאת כתב העת שלנו. הייתה זו תמיכה חשובה, ידידותית וחסרת ממד של התערבות. למרבה הצער, ולמורת רוחם של רבים, החליטה הרשות השנייה להפסיק את תמיכתה בהוצאת כתב העת. החלטה זו מעמידה אותנו במצב קשה: הוצאת הגיליון במתכונתו הנוכחית כללה רק הוצאות של דפוס ושל עריכת הלשון (העורך עושה את תפקידו בהתנדבות מלאה). עם זאת, ללא מימון האגודה אינה יכולה לכסות הוצאות אלה ויש בכך כדי לאיים על המשך הוצאתו לאור של כתב העת. חברים וחברות בהנהלת האגודה האודה הישראלית לתקשורת הציעו פתרונות אפשריים. הראשון שבהם הוא לעבור למתכונת מקוונת, כלומר גיליון אונליין, ללא מהדורה מודפסת. מעבר כזה, המקובל בעולם ההוצאה לאור, יחסוך את עלויות ההדפסה וההפצה וגם חלק מהוצאות העריכה הלשונית. עם זאת, עדיין נותרת עלות שאין לנו מקור מימון עבורה. הצעות נוספות היו להעלות את דמי החבר באגודה, לפנות למוסדות ההשכלה הגבוהה בארץ שבהם יש חוגים לתקשורת לקבלת השתתפות במימון, לפנות ל"ספונסרים" אפשריים, ועוד. קשה לי ולרבים מאתנו לחשוב על אגודה מקצועית כשלנו ללא כתב עת מדעי, במיוחד כאשר זה כתב העת היחיד בעברית בתחום חקר התקשורת הישראלית. לרבים מתלמידי התיכון, הסטודנטים, המורים וחוקרי התקשורת בארץ משמש כתב עת זה מקור מידע חשוב על מחקרי תקשורת בארץ, בימה לפרסום מחקרים וסקירת ספרים. כעורך מדעי אני מנוע מלהתערב בניהול הכספי של האגודה ושל כתב העת אך אני מבקש להשמיע צפירת אזעקה של שעת חירום: אם לא נמצא פתרון, תשקע ספינת **מסגרות מדיה** למצולות.

בגיליון זה

פרישת הנושאים בהם עוסקים המאמרים המתפרסמים בגיליון זה מלמדת על אופיים המגוון והרבגוני של מחקרי התקשורת כיום. חקר תקשורת המונים כיום מאחד חוקרי תקשורת "ישנה" ו"חדשה", מגוון עשיר של תחומים ואמצעים, קהלים והשפעות. בגיליון זה, למשל, אפשר למצוא שילוב מרתק של מחקרים על "אינסטגרם" (פלטפורמה מקוונת להעלאת תמונות והורדתן מהרשת), על רגולציה של תכני טלוויזיה, על השימוש שעושים תרמילאים ישראלים בטלפונים סלולריים ועל הקריירה של תסריטאים עובדי הטלוויזיה הישראלית.

מאמרה של איילת כהן, "תכתיבים טכנולוגיים ומערכות ערכיות: אינסטגרם ככלי תעמולה", עוסק בדרכים שבהן המרכיב הצורני והרגשי, המובנה בהגדרות אפליקציית הצילום "אינסטגרם", פועל כרכיב תועמלני המכוון להזדהות עם תפיסת העולם של מערכות מוסדיות, באתרים המזוהים עם מערכות אלה. לשם כך בחנה המחברת את צילומי האינסטגרם שהופיעו באתר הרשמי של צה"ל בחדשים אוגוסט-ספטמבר 2013. במקביל נבחנו תמונות אינסטגרם

שהעלו מילות המפתח "IDF", "צה"ל", "צבא", "חיילים" ו"אינסטגרם" בחיפוש כללי. חיפוש זה אפשר השוואה בין התמונות שפורסמו באתרים הייעודיים לבין הפרשנות שהעניקו צלמים שונים, חיילים או אזרחים, שמציגים תצלומים מתקופת שירותם הצבאי, לנושאים דומים בצילומי האינסטגרם שלהם. הממצאים מאירים פן מרתק של החיבור בין צבא לפלטפורמה תקשורתית חדישה ומסרים תועמלניים.

מאמרו של טלי תאני-הררי ושרון ידן, "המארג הרגולטורי-חינוכי: סימון תכניות טלוויזיה בסביבה התקשורתית החדשה", בוחן מודל רגולטורי שהתפתח בשלהי המאה העשרים במדינות מערביות ואומץ בישראל, לצמצום חשיפתם של ילדים לתכנים פוגעניים בתכניות הטלוויזיה. המאמר מציע מודל המשלב באופן מקורי גישות לרגולציה מדינתית עם גישת אוריינות המדיה, העוסקת במיומנויות הנדרשות לצפייה ביקורתית, ומציע שימוש במערך הרגולטורי ככלי חינוכי. המאמר מסתיים בשורת המלצות מעניינת לשיפור התמודדותם של הילדים עם תכנים טלוויזיוניים ולהרחבת תפקידם של מערכי הרגולציה בישראל.

מאמרו של חננאל רוזנברג, "לקחת את אמא אתי בתרמיל": הטלפון הסלולרי והחוויה התרמילאית", הוא ניסיון מרתק ללמוד על השימושים שעושים תרמילאים ישראלים צעירים בטלפון סלולרי בעת הטיול התרמילאי. המאמר בוחן בעזרת שאלון כמותי ו-15 ראיונות רטרוספקטיביים את דפוסי השימוש (וההימנעות) של התרמילאים שטיילו בין השנים 2005-2012. עיקרי הממצאים והמסקנות של המאמר מצויים, כפי שמעיד שמו, בהקשר המשפחתי, וכיצד משמש הטלפון הנייד מעין חבל טבור בין הצעירים היוצאים לטיול ממושך ובין משפחותיהם שנותרו בארץ (בעיקר, כמובן, ההורים).

ולבסוף, מאמרם של חיים חגי ורועי דוידזון, "כבר קשה לחלום": מבנה הקריירה של תסריטאים בתעשיית הקולנוע והטלוויזיה הישראלית", בוחן את שדה התסריטאות בישראל תוך התייחסות לשני מוקדים: ראשית, בדיקת השדה התעסוקתי בהיבטים מרחביים ודמוגרפיים תוך הישענות על נתונים כמותיים שהתקבלו משני ארגונים המאגדים ומייצגים תסריטאים; שנית, בחינת דפוסי הקריירה הנפוצים בקרב תסריטאים בהתבסס על ראיונות עומק עם עובדים בתעשיית הקולנוע והטלוויזיה. ממצאי המחקר מלמדים ששדה עבודת הטלוויזיה בישראל דומה במאפיינים רבים למקביליו בתעשיות התרבות הגלובליות. עבודת הטלוויזיה מתאפיינת בהיעדר ביטחון תעסוקתי ובאוטונומיה מעטה אל מול גופי השידור ותכתיבי השוק שהם משקפים. נוסף על כך, כמו בשאר תעשיות התרבות ברחבי העולם, נמצאו עדויות לכך שמספר קטן של עובדים "כוכבים" נהנים ממרבית ההון הכלכלי והסימבולי, ומספר גדול הרבה יותר של עובדים מתפרנסים בקושי.

כמו כן תמצאו בגיליון זה סקירות ספרים שכתבו הלל נוסק וצביקה רייך על הספר בעריכתו של עקיבא כהן *Foreign News: Where in the World is the Global Village?*, וכן את סקירתו של יחיאל לימור על ספרו של מוטקה נאור, **רדיו חזק**.

פרופ' גבי וימן